

УДК 378.011.3-051:78

Віктор Лабунець
¹ Viktor Labunets

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF FUTURE MUSIC TEACHERS' METHODOLOGICAL CULTURE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

У статті висвітлюються педагогічні умови та практичні аспекти формування методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки у навчальному закладі вищої освіти; охарактеризовано базові поняття дослідження методичної культури; виокремлено поняття, що використовуються як методологічні, та подано їх характеристику, рівні методології та виявлено її особливості. Формування методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки представлено як процес проходження певних рівнів професійного становлення, а саме: методична грамотність – готовність до методичної діяльності – методична компетентність – методична творчість.

Ключові слова: методична культура, методологія, культура, методична грамотність, методична творчість.

Реформування й розвиток вищої школи України зумовлені орієнтацією на інтеграцію зі світовою спільнотою. Породжують нові тенденції в контексті збільшення масштабів вищої освіти, диверсифікації та глобалізації. Зростають вимоги до мобільності випускників, якості їх професійних знань, володіння новими інформаційними технологіями.

Сучасний стан розвитку вітчизняної освіти характеризується її входженням до загальноєвропейського культурного простору, безперервністю у часі й задоволенні художньо-естетичних потреб дітей та дорослих. Потреба модернізації музичної освіти підпорядкована формуванню особистості, зорієнтованої на творчий саморозвиток, невід'ємний від надбань світової та вітчизняної музичної культури, із залученням авторських оригінальних освітніх проєктів, новітніх інформаційно-освітніх технологій тощо, які ґрунтуються на певних теоретико-методологічних принципах мистецької освіти.

Вивчення сутності поняття “методологічна культура”, “методична культура” неодноразово було предметом ґрунтовних наукових досліджень за напрямками: теорія культури та культурної діяльності (О. Арнольдов, В. Біблер, Е. Баллер, В. Бокань, В. Болгаріна, В. Давидович, Н. Каган, І. Кант, А. Моль, В. Розін та інші); теоретичні та практичні аспекти формування професійної культури фахівця (О. Барабанщиков, О. Бондаревська, В. Буряк, О. Гармаш, І. Зязюн, І. Ісаєв, Н. Ничкало, В. Сластьонін та інші); педагогічна культура та майстерність (О. Барабанщиков, І. Бех, О. Бондаревська, О. Гармаш, В. Гриньова, І. Зязюн, Т. Іванова, І. Ісаєв, В. Кан-Калик, В. Сластьонін та інші); методологічна культура вчителя (О. Анісімов, С. Архангельський, В. Беспалько, Б. Гершунський, П. Кабанов, В. Кравцов, В. Краєвський, В. Сластьонін, О. Ходусов та інші).

Незважаючи на значний інтерес до формування методичної культури вчителя в педагогічній науці, ще недостатньо приділено уваги ролі й місця методичної культури в процесі професійного становлення особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва. Ця проблема не має системного й цілісного розв'язання як на рівні теорії, так і в практичній

площині пошуку умов та технологій відповідної організації освітнього процесу у закладі вищої освіти.

У цьому контексті *метою статті* є визначення сутності поняття “методична культура вчителя музичного мистецтва” та теоретичних засад її формування у процесі професійної підготовки в навчальному закладі вищої освіти.

Одним із компонентів педагогічної культури педагога, що дозволяє адаптуватися до реалій швидкоплинного світу, відповідати потребам і запитам особистості й суспільства, бути конкурентноспроможним на ринку освітніх послуг, є методична культура. Проблема методичної культури педагога активно вивчається зарубіжними та вітчизняними вченими. Проте, на сучасному етапі остаточно не визначеними залишаються питання місця методичної культури в метасистемі професійно-педагогічної культури, а також її специфічні функції, які забезпечують методологічну діяльність – не досить характерну для освітянської практики.

О. Лаврентьева вважає, що вирішення цієї проблеми слід шукати в осмисленні категорій “культура” та “методологія” і, як наслідок, в усвідомленні того факту, що не всяка діяльність вимагає певної культури її організації, а також методологічного обґрунтування [5].

Формування в майбутнього вчителя музичного мистецтва методичної культури розпочинається із формування поняття методології. Як і багато складних понять, означення поняття методології дається в наукових джерелах неоднозначно, що само собою є проблемою і вимагає самостійного дослідження.

“Методологія – сукупність прийомів дослідження, які застосовуються у певній науці; учіння про метод наукового пізнання і перетворення світу” – так визначається це поняття у філософському словнику [9].

У соціолого-педагогічному словнику за редакцією В. Радула наводиться таке визначення: “Методологія (від грец. – спосіб пізнання і навчання, слово) – наука про метод; система найбільш загальних принципів, положень і методів, що становлять основу для певної науки; сукупність прийомів дослідження, застосованих у певній науці” [8].

Термін “методологія” є багатозначним та може використовуватися у різних значеннях. У самому широкому смислі – це вчення про методи пізнання та перетворення дійсності. Методологія – це вчення про методи, які мають одну функцію: відображаючи закономірності об’єктивної дійсності та пізнання, орієнтувати людей у процесі здійснення пізнавальної та практичної діяльності, управляти їх мисленням, методологія володіє певною цілісністю, що зумовлена єдністю її предмету [9, с. 161].

Л. Казанцева виокремлює такі компоненти методологічної культури як аксіологічний, акмеологічний та процесуально-діяльнісний. Фундаментом розвитку виокремлених компонентів методологічної культури є інтелектуальна, інформаційна та креативна культура студентів; система ціннісних орієнтацій, мотивів та потреб особистості та професійного становлення. Особливе місце в структурі методологічної культури, на думку вченого, займає методологічна рефлексія, що є поглядом особистості на себе не лише з точки зору накопиченого теоретико-практичного досвіду, виходячи з індивідуальної системи ціннісних орієнтацій, потреб, інтересів у пізнанні, самопізнанні, саморозвитку, але і системного методологічного знання (про знання, пізнання, самопізнання, діяльність, співтворчість тощо) [4, с. 11].

П. Кабанов представляє методологічну культуру педагога як складну багаторівневу структуру, яка охоплює педагогічні, загальнонаукові і філософські знання, особливі уміння і навички, які полягають у здатності визначати, створювати універсальні форми діяльності. Розкриваючи проблему методологічної культури у філософії та педагогіці, науковець звертається до аналізу чинних у літературі визначень поняття “методологія” та на його основі визначає різні групи підходів до трактування цього поняття, а саме, розуміння “методології” як:

- певної структури процедур дослідження, їх послідовність, побудову знань, отриманих у результаті застосування цих процедур, або сукупності загальних правил, принципів та

методів, що застосовують у науковому дослідженні тієї чи іншої сфери науки незалежно від того, якою мірою вони сформульовані;

- системи знань про основи та структуру наукової теорії, про способи отримання знань, теорію конструктивного росту наукового знання, дослідження пізнавального процесу, спеціальне філософське учіння про принципи, форми та методи науково-дослідної діяльності;
- розробку метатеорій для удосконалення теорії, оволодіння методикою її побудови і розвитку, вивчення її структури, логічного апарату, аналіз діяльності, виявлення закономірностей цієї діяльності, вивчення методів і засобів, за допомогою яких в науці виникають нові знання, вироблення норм, способів, прийомів дослідження [3, с. 4].

І. Артем'єва трактує методичну культуру вчителя як діалектичну єдність загального, особливого та одиничного, де загальним є культура особистості, що поєднує в собі загальнолюдські цінності, соціальні норми, відносини і способи діяльності, особливим – своєрідність професійно-педагогічної культури, а одиничним – методична культура, що передбачає такий спосіб створення учителем навчальної ситуації, коли його ідея стає предметом дитячого пошуку [1, с. 37].

Відтак, формування методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі професійної підготовки можна представити як процес проходження певних рівнів професійного становлення, а це: методична грамотність – готовність до методичної діяльності – методична компетентність – методична творчість. Характеризуючи кожне з означених понять, зауважимо, що грамотність – володіння певними знаннями, вміннями, правилами, необхідними для успішної діяльності у тій чи іншій сфері.

Сьогодні термін “методична грамотність” широко впроваджено у наукових працях. У психолого-педагогічній літературі наявні різні підходи до визначення сутності цього поняття та встановлення місця і значення методичної грамотності у підготовці майбутнього вчителя. Зокрема, Н. Єгорова наголошує, що методичну грамотність можна вважати особливим “відчуттям професійної діяльності”. На її думку, методична грамотність як основа розвитку освіченості, професійної компетентності, культури, ментальності є інтегрованим поняттям, що охоплює необхідний для успішного навчання і виховання дітей обсяг педагогічних знань, умінь, навичок і досвід творчої діяльності [7, с. 8]. Отже, методична грамотність – це система методичних знань про компоненти процесу навчання, система методичних умінь і навичок виконання відповідної педагогічної діяльності з предмета.

Методична компетентність – це системне особистісне утворення, яке виявляється у здатності вчителя до здійснення та організації процесу навчання з предмету на рівні сучасних вимог, спроможності успішного розв'язування методичних задач, що ґрунтується на теоретичній і практичній готовності до викладання предмета. Низка учених розглядає методичні компетенції як основу, внутрішній резерв методичної компетентності, що виявляються у наявності предметно-наукових, дидактико-методичних та психологічних знань, умінь розв'язування методичних задач, наявності досвіду діяльності із навчання предмету та емоційно-ціннісного ставлення до цього процесу.

Методичну творчість учителя музичного мистецтва можна представити як складову його професіоналізму, що характеризується такими ознаками як: розуміння методики музичного навчання як інтегральної, багатокомпонентної системи; володіння професійно орієнтованими методологічними та методичними знаннями в сфері музичної освіти та творчим досвідом їх практичного застосування; інноваційна спрямованість педагогічної діяльності; уміння самостійно, методично грамотно вирішувати проблеми професійного характеру із застосуванням традиційних і нетрадиційних засобів педагогічного впливу; потреба в творчій самореалізації через професійну діяльність; постійне прагнення до збагачення й вдосконалення педагогічної та виконавської майстерності; розвинена мотивація до професійно-творчого зростання та конкурентноспроможності.

Аналіз сьогоденної системи підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволив констатувати значні недоліки, сутність яких полягає у відсутності вмінь і навичок самостійної систематичної роботи, здатності позбавлятися перевантаження за рахунок експлуатації раціональної сфери й неусвідомлення вагомості методичного мислення, методично-виконавського, готовності до мобільних дій, самооцінки, самоконтролю в процесі самостійної роботи, оволодіння вмінням співпрацювати з викладачем, що виконує режисерську функцію, а не передає студенту знання в готовому вигляді.

Методична культура вчителя є аксіологічним, акмеологічним, системним і цілісним, антропологічним і культурологічним феноменом, який не зводиться до наукової чи філософської, інтелектуальної й світоглядної культур, є стрижнем ієрархічної системи елементів професійно-педагогічної культури і при цьому виконує виняткові функції в професійно-педагогічній діяльності. Вона може бути інтерпретована в широкому та вузькому значенні, залежно від ступеня складності методологічної діяльності, її глибини й ціннісних настанов, застосованих суб'єктом засобів розуміння, пояснення та інтерпретації. У широкому розумінні – це культура педагога-дослідника, який свідомо займається управлінням і конструюванням професійно-педагогічної діяльності [6].

Систему розвитку методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва визначаємо як взаємозумовлену сукупність організаційно-методичних заходів, які забезпечують результативність розвитку методологічної культури студента-музиканта, а також педагогічних умов, що посилюють ефективність цього процесу та реалізуються як окремі підсистеми послідовно й поетапно в системі професійної підготовки. Такими підсистемами є:

- готовність викладачів до формування в студентів особливого для сфери освіти стилю мислення, що забезпечує розвиток суб'єкта методичної діяльності;
- моніторинг стану методичної системи, яку уможливорює педагогічне керівництво розвитком методичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва;
- розвиток методологічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, що функціонує з огляду на такі педагогічні умови, як посилення наскрізної загальної та спеціальної методичної підготовки, використання механізмів методологічної рефлексії у сприйнятті, розумінні, проектуванні та конструюванні майбутніми вчителями педагогічної реальності. (За О. Лаврентєвою).

Формування методичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва можливе тільки за умови гармонійного поєднання музично-теоретичної, інструментально-виконавської, вокально-хорової та методичної підготовки, спільної діяльності викладача й студента. Забезпечення неперервного становлення вчителя як суб'єкта власного розвитку стосовно його методичної діяльності можливе за таких педагогічних умов:

- готовність викладачів до вироблення в студентів особливого для сфери мистецької освіти стилю мислення, що забезпечує формування суб'єкта методологічної діяльності;
- педагогічна підтримка з урахуванням стимулювальних чинників навчальних дисциплін;
- організація творчої діяльності в аудиторній та позааудиторній роботі;
- особистісно орієнтоване навчання на всіх етапах неперервної освіти і спрямованість майбутнього вчителя музичного мистецтва на його реалізацію в освітньому процесі;
- наявність єдиного для всіх етапів неперервної освіти особистісно орієнтованого змісту методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва;
- особистісно орієнтована організація виконання студентом методичних завдань;
- забезпечення за допомогою змісту та організації роботи з ним формування методичної компетентності та відкритої пізнавальної позиції майбутнього вчителя музичного мистецтва, оволодіння ним технікою ведення діалогу з учнями.

Отже, методична культура є важливою характеристикою професійного світогляду майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка визначає адекватність сприйняття педагогом професійної дійсності, ефективність професійної діяльності, здатність до самоаналізу й

самоактуалізації. Методичне становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва можливе лише в результаті єдності розвитку його професійних та особистісних якостей. Реалізація завдань методичного становлення передбачає розв'язання майбутніми педагогами конкретних методичних задач, формування в них готовності до пошуку власного методичного стилю, визначення шляхів методичного розвитку й саморозвитку.

Формування методичної культури вчителя музичного мистецтва обумовлює фундаментальну та професійну підготовку фахівця; логізацію змісту мистецької освіти, приведення всіх її компонентів у системно-структурну відповідність, виокремлення методологічних зв'язків на міждисциплінарному підґрунті; створення принципово нових методичних систем навчання та учіння; підвищення пізнавальної самостійності, культури мислення, ціннісного відношення до знань та процесу їх отримання; прогнозування, розробку та реалізацію освітніх моделей на індивідуально-особистісному рівні.

Проведене дослідження не вичерпує всіх актуальних проблем педагогічної методології. Подальшої уваги науковців потребують такі її аспекти, як співвідношення методології, теорії та практики, експеримент та його перетворювальна роль, взаємозв'язок методів дослідження; розробка дієвої моделі формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного, культурологічного, аксіологічного, інформаційно-прогностичного підходів.

Список використаних джерел

1. Артемьева И. Н. Формирование методической культуры будущих учителей начальных классов в контексте вузовской подготовки : дис. канд. пед. наук. : 13.00.08 / И.Н. Артемьева. – Великий Новгород, 2004. – 172 с.
2. Егорова Н. А. Формирование методической грамотности будущего преподавателя иностранного языка посредством аутентичного контекста : монография / Н.А. Егорова. – Барановичи : РИО БарГУ, 2012. – 352 с.
3. Кабанов П.Г. “Вопросы совершенствования методологической культуры педагога” / П.Г. Кабанов. – Томск : Изд-во ТГУ, 1999. – 140 с.
4. Казанцева Л. А., Казанцев С. Я. Мониторинг развития методологической культуры студентов – будущих педагогов / Л.А. Казанцева // Педагогическое образование и наука. – 2005. – №4. – С. 11-14.
5. Лаврентьева О.О. Питання формування методологічної культури майбутніх учителів у процесі професійної підготовки / О.О. Лаврентьева // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. – Вип. 30. – С. 441-448.
6. Лаврентьева О. О. Теоретичні і методичні засади розвитку методологічної культури майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / О.О. Лаврентьева. – Київ, 2015. – 40 с.
7. Левитес Д. Г. Автодидактика. Теория и практика конструирования собственных технологий обучения / Д. Г. Левитес. – М. : МОДЭК, 2003. – 320 с.
8. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В.В. Радула. – Київ : ЕксОб, 2004. – 304 с.
9. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 4-е изд. – М. : Политиздат, 1980. – 444 с.

The article deals with the pedagogical conditions and practical aspects of the formation of future music teachers' methodical culture in the process of professional training in higher educational institutions. The basic concepts of the research of methodical culture are characterized. The concepts used as methodological ones are settled, their characteristics are described, the methodology levels are determined and their features are revealed.

Methodological culture is an important characteristic feature of a future music teacher's professional outlook. It determines the adequacy of the teacher's perception of professional reality, the effectiveness of his professional activity, the ability to self-analysis and self-actualization. Methodological formation of a

future teacher of music takes place in the process of integral development of his professional and personal qualities. The implementation of the tasks of methodological formation of future music teachers involves solving of specific methodological tasks, the formation of readiness to search their own methodical style, setting the ways of their methodical development and self-development.

The process of forming methodical culture of future teachers of music in the process of their professional training is presented as a process of passing certain levels of professional development: methodical literacy – readiness for methodical activity – methodical competence – methodical creativity.

It has been proved that the process of formation of the music teacher's methodical culture is determined by such factors: specialist's fundamental and professional training; logical organisation of the art education content, systemic-structural compliance of all its components, setting of methodological links on the interdisciplinary basis; the creation of fundamentally new methodical systems of teaching and learning; the increase of cognitive autonomy, culture of thinking, conscious attitude to knowledge and the process of its obtaining; the prediction, development and implementation of educational models at the individual-personal level.

Key words: methodical culture, methodology, culture, methodical literacy, methodical creativity.

УДК 378.064.2:78.071.2

Лай Сяоцянь
¹Lai Xiaoqian

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE FORMATION OF CULTURE OF INTERPERSONAL CREATIVE INTERACTION OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART IN THE PROCESS OF VOCAL TRAINING

У статті представлено зміст педагогічних умов, які забезпечують досягнення майбутніми вчителями музичного мистецтва фахової якості, що характеризується внутрішнім прагненням особистості до організації своєї поведінки на основі загальнолюдських норм спілкування і дозволяє встановлювати конструктивний діалог, досягати високого результату творчого самовиявлення у вокально-виконавському та вокально-педагогічному процесах.

Ключові слова: культура, міжособистісна взаємодія, творчість, педагогічні умови, фасилітація, співтворчість, аффіліація.

Наприкінці XX – початку XXI століття перед освітою гостро постала проблема приведення цілей, змісту і способів навчання у відповідність до викликів і потреб сучасної теоретичної і практичної діяльності людини. Визначена на підставі аналізу наслідків глобалізації, інформатизації та інших трендів розвитку суспільної практики, обговорювана на численних форумах міжнародного, національного і регіонального рівнів, ця проблема в контексті вищої професійної освіти актуалізувала питання якості підготовки фахівців.

Дослідженнями доведено, що однією з найбільш важливих ознак сучасного світу, яку необхідно враховувати у процесі підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності, виступає усвідомлення цілісності і системного характеру всіх процесів, що відбуваються у природі і життєдіяльності людини. Особливого значення тут набуває проблема культури